

KERÉK EGY ESZTENDŐ

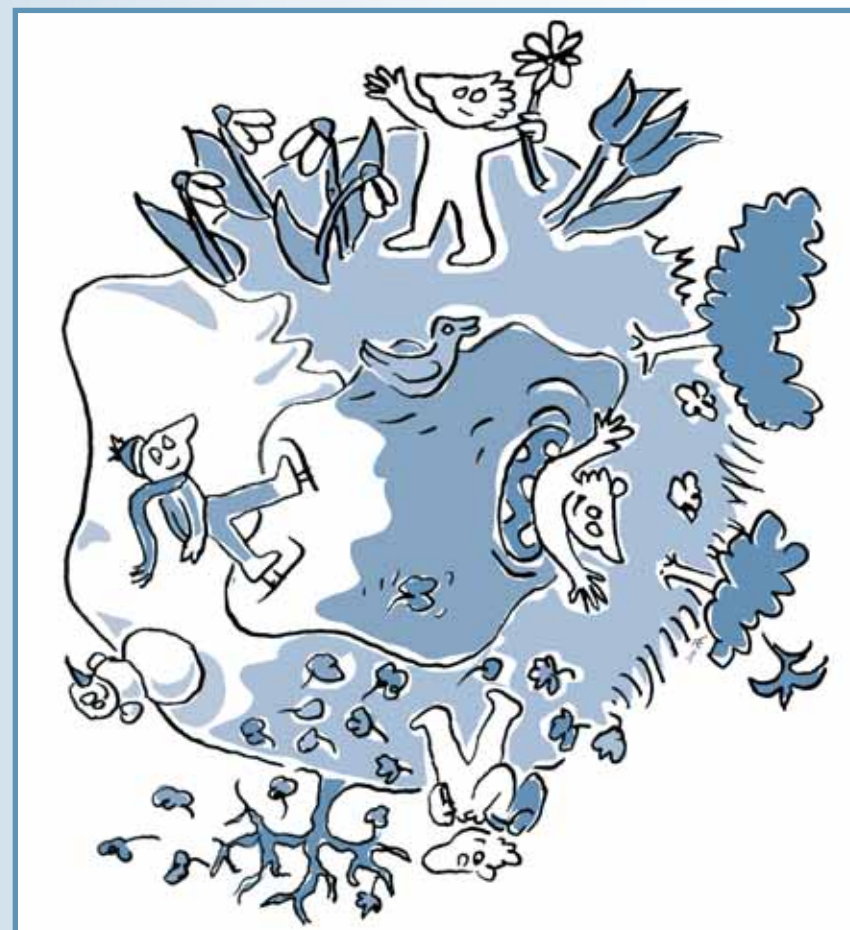
SZKA208_38

CIKLUSOK A TERMÉSZETBEN ÉS AZ EMBERI VILÁGBAN

Készítette: Vásárhelyi Judit

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIA

8. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I. Ráhangolás, a feldolgozás előkészítése					
Előzetes feladat					
A	Minden tanuló kap egyet az ötféle D1 feladatlapból. Azok, akiknek azonos résztéma jutott, összeülnek, és meghatározzák, hogy ki melyik évszak eseményeivel fog foglalkozni. Ezt mindenki megjelöli a saját lapján. A gyűjtőmunkát azonban ki-ki egyedül végzi el.	Az óra tartalmi nyersanyagának előkészítése Önállóság Információkezelés	Csoportos feladat-egyeztetés Önálló kutatás és jegyzetelés	D1 (Ciklikusan visszatérő események)	
I/a Az idő múlásának kétfajta érzékelése					
A	A tanulók hat csoportot alkotnak, amelyek közül 3-3 azonos feladatot kap. A diákok egyik fele olyan dolgokat gyűjt, amelyek egyszer születnek, és egyszer múlnak el. Másik felük pedig olyanokat, amelyek mindig visszatérnek és megújulnak. A szövivők felolvassák a csoport gondolatait. Ezután minden csoport megpróbálja valamilyen módon ábrázolni az idő érzékelésének egyik, illetve a másik módját. Az elkészült rajzokat kiteszik a táblára vagy az osztály falára. <u>Párhuzamos tevékenység:</u> közben a tanár vagy egy diák csoportosítja a kitöltött D1 feladatlapokat a vizsgált ciklikus események tartalma szerint. 8 perc	A lineáris és a ciklikus időszemlélet azonosítása Asszociációs képesség Kreativitás Kifejezőkészség	Csoportmunka – ötletbörze és közös alkotás	Jegyzetlapok Írószer Rajzlapok Zsírkréták Ragasztógyurma	P1 (Lineáris és ciklikus jelenségek) P2 (Gondolatok az időről)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
I/b Az idő kétféle múlásának találkozása egyetlen életben					
A	A tanár részletet olvas fel Fekete István <i>Kele</i> című könyvéből. A tanulók megállapítják, hogy jelenik meg az idő kétféle érzékelése a gólya számára. 5 perc	A kétféle időszemlélet kapcsolatának érzékeltetése	Frontális munka – szemléltetés és beszélgetés		P3 (Részlet a <i>Kele</i> c. könyvből)
B	A tanulók a tanár irányításával arról beszélgetnek, hogyan jelenik meg a kétféle időérzékelés az ember életében, és hogyan lehetne ábrázolni ezt. 5 perc	A kétféle időszemlélet kapcsolatának felidézése	Frontális munka – a beszélgetés		
I/c A lineáris és a ciklikus fogalma					
A	A tanár elmondja a diákoknak, hogy az idő múlásának e kétféle érzékelését lineáris, illetve ciklikus időszemléletnek nevezzük. Röviden értelmezi is számukra a két kifejezést. 2 perc	Fogalomtisztázás Befogadás	Frontális munka – tanári magyarázat		P4 (Szómagyarázat)
II. Új tartalom feldolgozása					
II/a Csoportalkotás					
A	A tanulók úgy állnak sorba, hogy legelőre a naptári év folyamán legkorábban született gyerek áll, majd sorban utána a többiek. A tanár ezután öt nagyjából egyenlő részre osztja a sort, s így alakulnak ki a csoportok. 5 perc	A következő munkafázis előkészítése Szabálykövetés Együttműködés	Frontális munka – csoportalkotás		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/b Kis időkerék készítése					
A	Minden csoport különböző szempontok szerint összegyűjtött ciklikus események leírásait kapja az előzetesen kitöltött feladatlapok közül. Kigyűjtik a lapokon szereplő dátumokat és eseményeket, és a csoport jegyzője rögzíti az adatokat a kis időkeréken (D2). 10 perc	A kultúránkhoz tartozó visszatérő jeles napok azonosítása Időbeli tájékozódás	Csoportmunka – szakértői mozaik	A kitöltött D1 feladatlapok D2 (Feladatlap) Írószer	
II/c A nagy időkerék elkészítése					
A	A csoportok jegyzői – típusonként eltérő színekkel – rávezetik a csomagolópapírra felrajzolt nagy időkerékre az általuk azonosított visszatérő eseményeket, illetve emléknapokat. Közben egy másik csoporttag – a kitöltött feladatlapok alapján – ismerteti a többiekkel, hogy mit érdemes tudni a megjelölt naphoz kapcsolódó eseményről, jelenségről vagy személyről. 15 perc	A külön-külön szerzett ismeretek összegzése Arányérzék Kifejezőképesség	A jegyzők összehangolt egyéni munkája Frontális munka – csoportszóforgó	A nagy időkerék csomagolópapírra készült rajza Színes filctollak Ragasztógyurma	
II/d Az időkerék kiegészítése					
A	A tanulók közösen összegyűjtik a település vagy a lakóközvet ciklikusan visszatérő eseményeit, és ezeket is felírják az időkerék megfelelő részeire. 4 perc	A lakóhelyi jeles napok azonosítása Az identitás erősítése	Frontális munka – beszélgetés	Az előzőleg elkészült időkerék	
B	Ugyanígy megjeleníthetők az ábrán az iskola visszatérő eseményei is. 4 perc	Az iskolai jeles napok azonosítása Az identitás erősítése	Frontális munka – beszélgetés	Az előzőleg elkészült időkerék	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
C	Ha vannak az osztályban valamilyen kisebbséghez tartozó tanulók, akkor az ő kultúrájuk visszatérő napjait is meg <i>kell</i> jelölni az időkeréken. 4 perc	A helyi kisebbségi kultúra jeles napjainak azonosítása Az identitás erősítése	Frontális munka – beszélgetés	Az előzőleg elkészült időkerék	
III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés					
III/a Miért fontosak életünkben a visszatérő események?					
A	A tanár felírja a táblára a következő mondatrövidéket: „A visszatérő események azért fontosak az életünkben, mert ...” Arra kéri a tanulókat, hogy a közben kiosztott papírcsíkokat használva, fejezzék be ezt a nyitott mondatot. A megszületett gondolatokat az óra végén a tanár összegyűjti, és másnapra felragasztja a nagy időkerék köré, hogy mindenki tovább gondolhassa azokat. 5 perc	A témához való személyes viszonyulás kiváltása Önkifejezés Írásbeli szövegalkotás	Egyéni munka – belső érzések megfogalmazása	Papírcsíkok Írószerek	
III/b Családi időkerék					
A	Az óra zárásaként minden tanuló kap egy üres időkeréket, amelynek segítségével megjelenítheti a saját családja visszatérő eseményeit. Akinek kedve van hozzá, a következő órán megmutathatja azt a többieknek. 1 perc	A családi kötődések erősítése Identitás Kötődés	Egyéni munka – értékek megosztása	D2 (Feladatlap)	

TANÁRI SEGÉDLETEK

P1 Lineáris és ciklikus jelenségek (példák)

Lineáris időfelfogásban szemlélhető:

A történelem

Az evolúció

Az emberi élet

Az egynyári növények élete

Ciklikus időfelfogásban szemlélhető:

Az évszakok váltakozása

Az állatok életének sok mozzanata (pl. költözés és visszatérés, téli álmom és ébredés)

Az évelő növények élete

A mezőgazdálkodás éves rendje

Az ünnepek rendje

P2 Gondolatok az időről

„Egyfolytában születünk és haldoklunk. Ezért az idő problémája jobban érint bennünket, mint a többi metafizikai kérdés. Mert a többi absztrakt. Az idő problémája a mi problémánk. Ki vagyok én? Kicsoda bármelyikünk is?”

Jorge Luis Borges

Locke megállapította, hogy a tartam, az idő és az örökkévalóság természetét homály fedi, és azóta sem lehet ezeket pontosan meghatározni.

Az idő észlelésére nincsen érzékszervünk, számunkra megfoghatatlan és elvont fogalom. Mégis, egyedül az ember konkrétan is felismeri az idő múlását a születéseket és halálokat látva.

Az idő egyfelől absztrakt, természeti jelenség, egy a világmindenség végtelenségével, a csillagok létezésével. Másfelől a történeti és társadalmi dimenziójában konkrétan, egységekbe rendezhetően, az adott kultúra konvencióinak megfelelően jelenik meg. Durkheim szerint a civilizációban a különféle társadalmak által szerkesztett idővel találkozunk. Az idő a kultúrához kötött, az „idővel élés” különböző az egyes kultúrákban. Az egy kultúrán belül élők azután a közösen értelmezett időt objektívnek gondolják, noha az relatív.

A különféle társadalmak időszemléletének nagy szembeállítás a ciklikus és a lineáris időfogalom.

Barbara Adam társadalomelméleti és szociál-antropológiai szempontból tanulmányozta az időt. Azt találta, hogy minden emberi idő sajátjának tekinti az időkereteket, az időzítést, az időbeliséget és a tempót. Az idő, mint fogalom, egységes. Az elemi időtapasztalatunk és az időszemlélet az, amely társadalmilag kifejezett. Egyetlen társadalom sem korlátozta időfelfogását az óra által mért idő konkrétságára.

A várakozás közbülső idő, amelynek minőségét annak kimenete adja meg. Az időszervezés kulturális finomságai szinte kényszerítőek.

Az időről van emberileg meg nem tapasztalható képzetünk, de megtapasztalhatóan is megjelenik. Az időszimbólum tágul és szűkül az órával rendelkező társadalmakban, az idő tudata analógiák segítségével teremtődik meg. Az órával, az idő mérőeszközével nem rendelkező társadalmakban a természet megfigyeléséből, a munka ritmusából, a rituális viselkedésből származik a társadalom időtudata. Az időt az óra mennyiségi, a szertartások minőségi szakaszokra darabolják. Az időnek vannak nem mérhető, inkább csak tudható dimenziói, a naptárak, órák segítségével el tudunk

képzelné meg tapasztalhatatlanul hosszú időszakokat is, és számokkal beszélünk pl. geológiai vagy evolúciós időtartamokról. A versenysportok pedig századmásodperceket is tudatilag kezelhetővé tesznek számunkra. Képesek vagyunk az emberi, családi vagy törzsi emlékezeten túl, a földtörténeti korszakokról úgy gondolkodni, hogy következtetéseinket a jövőre is, hasonlóan nagy időtartamra kiterjesszük.

Az idő észlelése szempontjából az óra nélküli társadalmak a természet megfigyelésére hagyatkoznak, kialakulnak a rituális, vallási ritmusok, s ezeket azután a naptár is kifejezi. A napok, hetek, hónapok periódusos ismétlődése megfelel a rítusok és ünnepek ritmusának. Míg a naptár mennyiségileg tagolja az időt, a rituális tagolás minőségileg is. Vannak felfokozott, megkülönböztetett, „szent” időszakok is.

Az eseményeket lehetséges „előtt/után” viszonyrendszerben is szemlélni (pl. Krisztus előtt, a világháború után).

Az időt, annak múlását különféle ritmusok felismerésével is meg lehet közelíteni.

a/ metafizika nélkül is nyilvánvaló a nappalok és éjszakák ritmikus változása, de minőségi különbség is van a sötétség és világosság (munka és pihenés, vagy racionális és mágikus tevékenységek) között,

b/ az emberi életút különféle szakaszai közt mindig felismerhetőek az átmenet rítusai.

Az emberiség időfogalmának történetében viszonylag új vívmány a kerek évfordulókról való megemlékezés (először Róma alapításának 100. évfordulóját ünnepelte Horatius, a keresztény egyház fennállásának 1300-ik esztendejétől következtek az évfordulók, a „szent évek”). Utóbb megsaporodtak az évfordulók, mert azok a halandósággal szemben a haladás gondolatát és egyúttal nemzeti kohéziót is erősítik.

A dolgok folyton változnak, de mi csak szakaszosan tudjuk ezt észlelni, a lényeg rejtve van, ezt a rejtett dolgot nevezzük időnek (korhadás, rozsdásodás, öregedés).

A tárgyak anyagiságában az idő láthatatlan, de vannak „múlttal rendelkező”, s ezért értékes tárgyak, és jövőtlen tárgyak is. A társadalmi időszemlélet kihat a tárgyak társadalmi szerepére is. A múltat becsülik az ereklyékben, emlékművekben, emléktárgyakban, működik az „örökségipar”, a műemlékvédelem. Másfelől a fogyasztói társadalomban tömegével gyártanak eldobható, eleve csak rövid jövőre tervezett tárgyakat.

Fejős Zoltán szerk.: *„A megfoghatatlan idő”* nyomán
(lásd támogató rendszer).

P3 Részlet Fekete István Kele című könyvéből

Ahogy nőttek a napok, melegedett a levegő, nyúlott a fű, színesedett a rét; egyre hangosabb lett a világ a bogarak zsongásától, a madarak énekétől. Minden reggelre új vándorok érkeztek, új dal csendült fel, új szárnyak szálltak fészeknek valóért, vagy a nász égre törő virágzásában csak magáért a repülésért...

Kele mostanában a fűzfákat lesi, hogy hajlós águkon mikor jelenik meg nászruhájában a Csicsörke. Kele naptárában a költözők érkezése jelenti az idő járását. A heteken és a hónapokat. Ha a zöldessárga kis madár egyszer majd felrepül a fűzfa legmagasabb csúcsára, és egyszerű éneke behull a réti zsongásba, akkor Kele tudni fogja, hogy az égen minden percben felvillanhatnak a gólyaszárnyak, mert az ő népe ezzel a kis madárral együtt érkezik...

Kele hatalmas, öreg gólya volt. Amazok két fiatal pár.

Álltak.

Kele hidegen nézett rájuk. Kele otthon volt. Ezt azok megérezték. Az egyik vándor megmozdult.

– Pihenünk, és megyünk tovább. Nem rontjuk a vadászatodat.

Kele bólintott, szeme megenyhült, mire az egyik gólyaasszony-ság is melegebben nézett Kelére.

– Azt hittük, mi vagyunk az elsők... de te már itt vagy.

– El se mentem.

Erre valamennyien ránéztek, gyanakodva és csodálkozva.

– Lehetséges?

– Lehetséges.

Hallgattak...

– Megszegtéd a Törvényt, és nem pusztultál el?

– Nem. Az ember adott meleget, az ember adott enni, s az ember adott Törvényt.

– Csodálatos!

– Az. De most megérkezett az én népem, vele minden, amit elvesztettem. Az ember látott, és tudja, hogy az ő Törvényéből már kirepültem...

Fekete István: *Kele*, 209–213. o. (lásd támogató rendszer)

P4 Szómagyarázat

Lineáris: (lat.) egyenes vonalú.

Ciklikus: (lat.) kör alakú, időszakonként visszatérő.